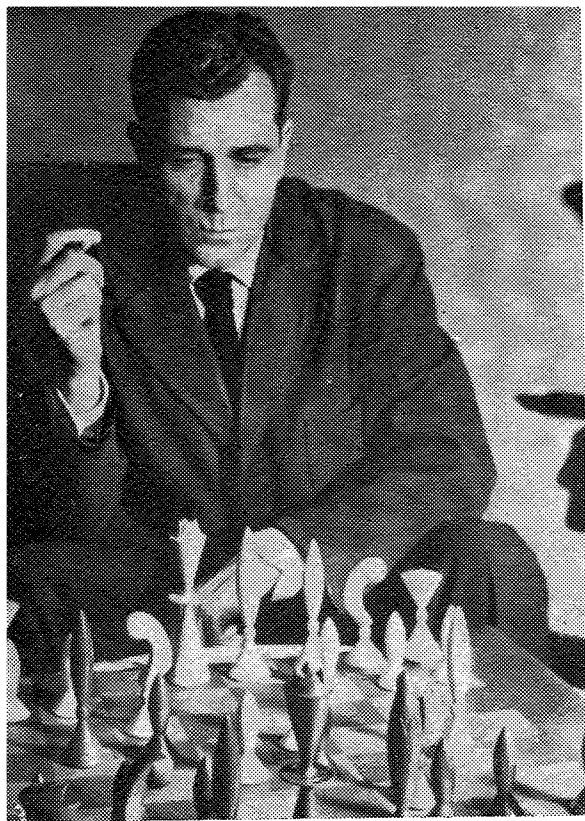




Deze Amerikaan heeft een nieuw soort schaakstukken uitgevonden. De pionnen zijn raketten, de torens radarstations, de raadsheren ruimtevaarders. Een onschuldig genoeg zal men zeggen om de oude en vertrouwde stukken – ook voor een deel militairen – door moderne te vervangen. En wie dit ontkent is een kniesoor. Waarom geen verjonging en verandering in de edelste en de moeilijkste der denksporten? Zo edel en diepzinnig, dat een Duitse wijsgeer heeft gezegd: „Voor spel teveel ernst, voor ernst teveel spel.” Het zweeft tussen de tijdelijke ontspanning en de beroepsinspanning in. Het is een edel bewijs dat de mens in staat is om zichzelf problemen op te geven en regels te stellen waardoor miljoenen mensen eeuwenlang uren achtereen, zwijgend, denkend, wikkend en wegend, ieder naar zijn aard en temperament in een vurige bloedeloze strijd gewikkeld waren. Een veelzijdiger en boeiender tijdpassering is er niet gevonden.

Wij vernamen, dat, bij het grote vliegfeest in Soesterberg ter gelegenheid van het jubileum van de Kon. Luchtmacht gehouden, niet alleen alle moderne soorten vliegtuigen zullen rondaveren, maar dat men ook, als programmapunt heeft het werpen van echte bommen. Nee, niet op het publiek maar op zorgvuldig uitgekozen doelen. Toen wij dit hoorden geloofden wij onze oren niet. Bommen gooien als volksvermaak, voor tribunes met genodigden en betalenden. Dat er legers zijn en dan wel zo perfect mogelijke legers is een bittere noodzaak. Dat er een Taptoe wordt gehouden met oude uniformen en militaire muziek heeft een gevaarlijke kant maar is een kleurig schouwspel; soit. Dat men, ten aanschouwe van burgers, die bij een jubileum aanwezig zijn, met de meest afschuwelijke verdelgingsmiddelen van de moderne techniek een feest luister bijzet is onbegrijpelijk. Militairen blijken vaak slechte psychologen te zijn. Dat doet men niet.

Wij bekennen dat wij, in dit opzicht, geheel aan de kant van meester Pennewip staan, die, het Roverslied van Woutertje Pieterse lezend:

„Nu de mannen gehangen, de vrouwen gehoord. Voor plezier!” uitriep:

Hij ... doet ... die ... dingen ... voor ... zijn ... plezier!

Wij schaken liever met rustige stukken.

MENS



en Wereld

Waar de mens niet telt

Afschuw en verontwaardiging zijn de reacties geweest op de terechtstelling van Imre Nagy en enige van zijn medestrijders. Eigenlijk is het woord *terechtstelling* misplaatst, want daar zit nog iets van recht in. Spreken wij dus van *executie*.

Er is in dit verband ook gesproken van *moord*. Onjuist is dat niet, maar het enkele woord moord is eigenlijk te weinig omvattend. Moord is over het algemeen een particuliere aangelegenheid, vooral wat de motieven betreft. De executie van Nagy heeft publieke motieven. Dat maakt de zaak veel ernstiger dan een moord uit particuliere motieven.

Er zijn verschillende redenen om deze executie verderfelijk en verwerpelijk te vinden. Om te beginnen is er de algemene overweging dat het niet verdedigbaar is, iemand welbewust het leven te benemen zonder dat dit als uiterste verdedigingsmiddel zou mogen gelden. En zelfs als uiterste verdedigingsmiddel wordt de levensberoving door sommigen niet aanvaard. Als het een overheid is die iemand het leven beneemt is het geval nog verontrustender. Naar wel vaststaat is Nagy niet zonder vorm van proces ter dood gebracht, maar – wat nog veel ernstiger is – met een schijn van proces. Er aan vooraf is een heel samenstel van verraderlijkheid en misleiding gegaan. Van goede trouw of redelijkheid kon geen sprake meer zijn.

Bij de beoordeling van deze executie hoeven de argumenten voor en tegen de doodstraf niet eens ter sprake te komen. Daar kan wel over worden gesproken als men het heeft over rechtspleging. In dit geval is er alleen sprake van onrechtspleging.

Het onrecht, in dit geval gepleegd, is van een bijzondere soort. Het is een gewelddadig onrecht, gehanteerd als politiek machtsmiddel. Dit is het specifieke aspect. Hierop moet men vooral het licht laten schijnen als men de betekenis van het geval wil beoordelen.

Als in 1960 de Nederlandse verkiezingen zo zouden uitvallen dat een kabinet moet worden gevormd van heel andere politieke samenstelling dan het thans zittende, hoeven de heer Drees en zijn medeministers geen ogenblik de gedachte te hebben, dat kerker of het vuurpeleton hem wachten. Evenmin zal in België thans de heer Van den Acker hoeven te vrezen dat hem door het nieuwe regime een haar zal worden gekrenkt.

Zeker, wat in Hongarije sedert het duister najaar van 1956 is gebeurd is heel iets anders en heeft heel andere proporties dan een normale verkiezing in een Westeuropese staat. Maar waar het op aankomt is, dat in West-Europa een nieuwe politieke machthebber zijn voorganger niet (meer) met geweld aangrijpt. In Midden- en Oost-Europa wordt politieke strijd gevoerd niet met argumenten, niet met pogingen tot meningsvorming, maar met geweld, en dan nog

met verraderlijk geweld. Van de politieke strijd wordt daar alleen openbaar gemaakt wat de machthebbers aan de openbaarheid willen prijsgeven. De rest blijft verborgen achter een gordijn; neen, niet achter het afgezaagde „ijzeren gordijn”, maar achter een gordijn van schone leuzen over democratie en de belangen van het werkende volk.

Maar nu juist daar, waar op een regelmatige manier de democratie ook het werkende volk werkelijke zeggenschap en controlebevoegdheid geeft in de openbare zaak, is men het stadium teboven van schijnrechtspleging tegen de politieke tegenstander die de macht verloor.

Het is kenmerkend voor een autoritair regime, dat de politieke tegenstander geen vrijheid wordt gelaten. Dit kenmerk is noodzakelijke voorwaarde voor het bestaan van autoritair gezag. Aan zo'n toestand zijn normen van menselijkheid vreemd, in zo'n toestand telt menselijke waardigheid niet mee.

Al zulke toestanden doen zich voor in verschillende mate en in verschillende soorten. In Zuid-Amerika kan zich bij regimes van generaals zo'n toestand voordoen, in Midden- en Oost-Europa doet hij zich op een wat andere manier voor. Wat Hongarije in 1956 te zien gaf was een strijd tegen verraderlijke en gewelddadige onderdrukking. Het geweld bleef na de strijd de overwonnenen volgen, door het onbetrouwbaar woord van de overwinnaar zich een weg banend.

Dit is het weerzinwekkend beeld van een toestand die kan groeien waar ongecontroleerde heerschappij woedt, waar het recht niet telt, waar de mens niet telt.

Geheel in dit beeld kan een executie worden verwacht gelijk die van Nagy, een executie die niet alleen een wraakoefening was, maar die een bepaalde politiek moest dienen. De executie van Nagy was een zet in het spel dat de Sowjetunie moet spelen om haar invloedssfeer, haar imperium in stand te houden. Aan dit spel zijn mensen geofferd, niet in een strijd met wapens, maar met eenzijdig geweld tegen in de val gelokte weerlozen en in openlijkheid voor zover die nodig was om naar buiten toe die zet effect te laten hebben. De vrije wereld heeft met verontwaardiging gereageerd en ook in de onvrije wereld is hier en daar verontwaardiging naar buiten gebleken.

Onrecht wekt nu eenmaal verontwaardiging. Maar daarbij moet wel worden beseft wat de aard is van dat onrecht. Beseft moet worden dat dit onrecht kon ontstaan doordat het ginds heersende regime de mens geen waarde toekent, doordat onder het ginds heersende regime een eigen standpunt verlies van vrijheid en vaak ook van leven betekent, doordat dat regime in alle ongecontroleerdheid gewetenloos kan zijn en inderdaad ook is.

Ss.

KRITISCH ALLERLEI

„De commissie waarschuwt daarbij op de nadrukkelijkste wijze geloof te hechten aan opdringerige propaganda of spectaculaire successen van gebedsgenezers. Zij geeft tevens uiting aan haar twijfel, of genezing van ziekten uitsluitend met behulp van spiritisme, gebedsgenezing of Christian Science kan geschieden... zij kan moeilijk aannemen, dat genezing van lichamelijke kwalen uitsluitend met geestelijke middelen tot stand kan worden gebracht. De fout van Christian Science... is het geloof, dat ziekte en lijden alleen bestaan, omdat de mensen hun bestaan niet willen ontkennen...”

Wie vermoedt, dat dit citaat gelicht is uit een rapport over gebedsgenezing enz., uitgebracht door humanisten of nog erger, moeten wij teleurstellen: het is, na jarenlange studie, samengesteld door een commissie benoemd door de Church of England. Wij vonden fragmenten er uit vertaald in de NRC van 17 juni. Dat een dergelijke nuchtere stem juist uit kerkelijke kring komt kan slechts grote voldoening geven. Want de dubieuze gedachtenwereld van de gebedsgenezers, paranormale gezondheidsbrengers en meer van dergelijke irrationele „medische” praktijkbeoefenaars blijkt, voor wie er meer dan normale belangstelling aan wijdt, dichter bewoond dan men zou vermoeden.

Het voorschrift, dat een onderwijzeres bij het openbaar lager onderwijs ontslagen moet worden als zij trouwt, wordt ingetrokken. Dit besluit van minister Cals – dat in het parlement een willig oor kreeg – schenkt geen onvermengde vreugde. Ja, wij vermoeden, dat in feite de regering haar verantwoordelijkheid voor de kwalijke zaak, die deze ontslagplicht toch immer was, zal afwentelen op de gemeenten, want mr. Cals wil nu in de lager onderwijs-wet zien vastgelegd, dat gemeenteraden huwende onderwijzeressen mogen ontslaan.

„De heer Peters zei” – aldus „De Volkskrant” van 20 juni – „dat de gehele KVP-fractie er voor is de gemeenteraden het recht te laten huwende onderwijzeressen te ontslaan. Dit is ook de mening van de heren Tilanus (CHU) en Roosjen (AR). Zij zeiden, dat bij het bijzonder onderwijs zo’n recht bestaat. Dan moet het bij het openbaar onderwijs ook kunnen”. Wij kunnen niet zeggen, dat dit argument ons heeft geïmponeerd. Zou er niet veel meer voor te zeggen zijn, dat die ontslagplicht ook bij het bijzonder onderwijs werd geschrapt? Maar... dit is weer echt zo’n argument, dat alleen in breinen van humanisten en dergelijke lieden kan ontstaan. Aan rooms-katho-

lieken zouden wij de vraag willen stellen: „Wat komt er, voor huwende onderwijzeressen terecht van de hooggeroemde vrije wil, als deze van bovenaf aan banden wordt gelegd?”

Over een andere wijziging in de lager onderwijs-wet zijn wij wel zonder voorbehoud verheugd: het verplicht stellen van verkeersonderwijs op de lagere scholen. Ook het vak „muzikale vorming in ruime zin” is een zaak welke ieder, die het wel meent met de culturele opvoeding van onze kinderen, tot vreugde zal stemmen.

Laat ons hopen, dat het verplicht verkeersonderwijs er toe zal bijdragen, dat in een nabije toekomst de weggebruikers meer eerbied voor elkaar krijgen. Want, zoals prof. Groenman enige tijd geleden zo terecht zei: het grote aantal verkeersongelukken wordt niet in de eerste plaats veroorzaakt door gebrekkige techniek van de weggebruikers, maar door hun foutieve mentaliteit. Verbetering daarvan kan misschien worden ingeluid door verplicht verkeersonderwijs. En wellicht kan die „muzikale vorming in ruime zin” eindelijk de radicale dood betekenen voor zangonderwijs in de zin van „het karretje op de zandweg”.

Tien procent der Nederlandse gezinnen is al in het bezit van een televisietoestel. Een op de tien tv-bezitters kijkt naar alle programma’s. Gemiddeld 52 pct. van alle mensen in „tv-gezinnen” (kinderen van twee jaar af meegeteld) kijkt naar de programma’s. Journaal en weerpraatje trekken niet alleen de grootste „kijkersdichtheid” – zoals „De Telegraaf” van 20 juni het uitdrukt – ook in populariteit staan zij het hoogst: 97 pct. der kijkers wil hen niet missen. Dit zijn enkele gegevens uit de vrij uitvoerige enquête, die de Nederlandse Stichting voor Statistiek heeft gehouden.

Opmerkelijk is het, dat er weinig belangstelling blijkt te bestaan voor kerkelijke uitzendingen en klassieke muziek. Dit laatste verrast ons niet, omdat uit enquêtes, gehouden onder radioluisteraars, ook herhaaldelijk is gebleken dat de interesse voor klassieke muziek in het algemeen gering is. Dat zo weinig tv-bezitters naar kerkelijke uitzendingen kijken moet godsdienstigen en ongodsdienstigen tot nadenken stemmen. „De Volkskrant” stelt zelfs vast, dat „de laagste kijkdichtheid ditmaal werd verkregen voor een Hoogmis-uitzending. Conclusie hieruit trekken lijkt ons een hachelijke zaak, als symptoom echter is dit resultaat van die enquête opmerkelijk.

Binnen afzienbare tijd zal de achterstand in aantal van de katholieken in het middelbaar

onderwijs ten opzichte van niet-katholieken zijn ingehaald. Dit betekent echter niet automatisch een voltooiing van de emancipatie, want er blijven opvallende verschillen met de niet-katholieken wat leidinggevende posities betreft.” Dit is een der stellingen bij ’t proefschrift „Katholiek middelbaar onderwijs en intellectuele emancipatie”, waarop de heer M. Matthijsen aan de r.k.-universiteit in Nijmegen is gepromoveerd tot doctor in de politieke en sociale wetenschappen.

Wij kunnen ons voorstellen, dat men in r.k.-kring verheugd is over de omstandigheid, dat steeds meer katholieken zich aan intellectuele arbeid, ook bij het middelbaar onderwijs, kunnen wijden. Wij zouden het accent echter anders willen leggen dan dr. Matthijsen heeft gedaan. Het stemt ons tot voldoening, dat er steeds meer intellectuelen komen uit katholieke kring, dr. Matthijsen is kennelijk verheugd dat er steeds meer katholieken zijn die een intellectuele loopbaan kiezen. Het lijkt slechts een accentverschil, er ligt ons inziens een geheel andere visie aan die twee opvattingen ten grondslag.

Een der diepstgrijpende volkeren-tragedies van deze tijd is de strijd, die nu al jaren onafgebro-

ken woedt op het eiland Cyprus tussen het Griekse en Turkse deel der bevolking. Een tragedie vooral, omdat die kloof tussen Grieken en Turken op dat mooie eiland in de Middellandse Zee onoverbrugbaar lijkt. Zonder enige twijfel is het een der zwaarste zorgen, die drukken op de Britse regering. Hoevele oplossingen – die volgens Athene en Ankara geen oplossingen zijn – heeft men al in Londen uitgewerkt? Ook het nieuwste Engelse plan dat wilde trachten al is het maar enige jaren rust op Cyprus te brengen, is weer door Grieken en Turken opzij geschoven. Men zou kunnen redeneren: „Misschien als de Engelsen er weg gaan, komen de Grieken en Turken tot overeenstemming...”?

Dit lijkt ons een illusie. Wij vrezen, dat als de Britten besluiten zich helemaal uit die heksenketel terug te trekken, de chaos en ellende nog groter zullen worden. Is het eigenlijk niet treurig dat een man als aartsbisschop Makarios kennelijk iedere oplossing van dit doorvretende conflict in de weg schijnt te staan? Hij zeker zou moeten vechten voor verwerkelijking van de ethische eis: „Hebt uw naaste lief gelijk uzelve”. Maar in zijn ogen is kennelijk een Turkse mens geen naaste van een Griekse mens, maar slechts een Turk zonder meer.

Ordelijk

Mijn kast is opgeruimd
en nu nog even
– dat had ik steeds verzuimd –
mijn leven.

Ik bind mijn kinderangsten
tezamen met een strik.
Ze kijken naar mijn handen
met een vergeelde blik.

En wat ligt daar, in godsnaam...
een kluwentje oud zeer.
Ik trek er even aan:
’t is niet elastisch meer.

Een paar el oud geloof,
dat wind ik om een klos
voor ’t sterfbed. Stel je voor,
dat lag daar zomaar los.

En hier ligt mijn Vertrouwen
dat alles Goed zal komen.
Wel wel, ik dacht dat Stientje
dat al had meegenomen.

Dit werk is gauw gebeurd
en ’t is niet eens meer treurig.
Gordijntjes voor de kast
en ’t is zo keurig!

Nu enkel nog mijn heimwee
en mijn gevoel voor jou.
Daar zijn geen laatjes voor.
De wereld is te nauw.

Annie M. G. Schmidt, uit: „Weer of geen weer”, uitg. N.V. de Arbeiderspers, Amsterdam 1954.

Humanisme metterdaad (1)

Een gesprek met de centraal geestelijk
raadsman D. Th. F. d'Angremond

IN HET CENTRUM van een stuk praktisch humanisme staat de centraal geestelijke raadsman D. Th. F. d'Angremond, die daardoor een bepaalde sector van de geestelijke verzorging overziet. Zijn gebied is moeilijk af te grenzen; men kan het misschien het beste zo zeggen: hij heeft de leiding over al dat werk dat buiten de arbeid in de kampen, in de gevangenissen en onder de militairen valt.

Het terrein is groot en breidt zich nog steeds uit, niet omdat men die uitbreiding zoekt — maar kan en mag men een medemens in nood afwijzen, alleen omdat hij niet tot een bepaalde categorie behoort? We rollen van het een in het ander, zegt de heer d'Angremond.

Als de uit Indonesië gerepatrieerden ons nodig hebben, als er uit het bedrijfsleven stemmen opgaan die een beroep op ons doen, mogen we dan zeggen: we hebben geen tijd, geen mensen, geen gelegenheid?

Het humanisme blijkt onmisbaar te zijn. Overal zijn mensen die onze „stenen” broodnodig hebben. Dat is verheugend, maar het geeft ons, als jonge organisatie, een heleboel zorgen. Het humanisme is wel oud, maar het Humanistisch Verbond is nog jong en heeft zijn apparaat, waarop voortdurend een beroep wordt gedaan, natuurlijk nog niet zo volledig kunnen opbouwen als bijvoorbeeld de kerkgenootschappen, die daarvoor reeds eeuwen de tijd hebben gehad. Maar aan de andere kant moeten we wel beseffen, dat we sinds de Renaissance nog niet zo'n kans hebben gehad om onze kracht te tonen.

Aan alle zijden is het humanisme bezig zijn plaats te veroveren. Wij vinden niet alleen waardering bij de mensen die zich in hun nood tot ons wenden, maar we worden ook hoe langer hoe meer als gelijkwaardige partners beschouwd door die geestelijke stromingen die ons vroeger minderwaardig achtten.

Er is nog iets, dat mij bijzonder treft, zei de heer d'Angremond. Ik meen ontdekt te hebben, dat ook in de andere stromingen van zielzorg een tendens groeit die ik humanistisch zou willen noemen. Eigenlijk verbaast het mij niet, want het humanisme bezit een kracht die overal in doordringt en die niet kan worden genegeerd.

Kwaliteitswerk

Deze hele ontwikkeling brengt met zich, dat we — om het ietwat populair uit te druk-

Lezingen voor de radio

6 juli: Dr. J. C. Brandt Corstius, over: „Het leven begint steeds op-nieuw”; voordracht Aafje Top.

13 juli: Prof. dr. G. Stuyveling, over: „De achtergronden van ons werk”.

20 juli: Dr. Arn. Saalborn, over „Ver-nieuwing”.

De tekst van deze lezingen is verkrijgbaar bij het Humanistisch Verbond, Oude-gracht 152, Utrecht, door storting of overschrijving op giro nr. 30.49.60 of door insluiting van f 0,25 aan geldige postzegels.

Wat doen we eigenlijk?

„**D**at is nu wel mooi gepraat, maar wat is de praktijk?”

Deze vraag, die zo dikwijls wordt gesteld aan iemand die schone theorieën verkondigt, maar verzuimt aan te tonen dat zijn denkbeelden in de werkelijkheid ook houdbaar zijn, is en wordt ook opgeworpen ten aanzien van humanisme.

„Wat doen jullie nu eigenlijk?”

Het zit 'm in dat woordje „eigenlijk”, want iedereen kan weten wat we doen uit onze geschreven en gesproken publikaties: maatschappelijk werk, geestelijke verzorging onder arbeiders, militairen en gedetineerden, ziekenbezoek, werk van de bureaus voor levens- en gezinsmoeilikheden enz.

Dat doen we allemaal, maar wat doen ze nu „eigenlijk”? Heeft onze arbeid zin, helpen we de mensen werkelijk, vervullen we een taak gelijkwaardig aan die van andere geestelijke stromingen?

Zonder aarzelen zeggen we: ja, aan onze arbeid is behoefte. Er zijn duizenden aan wie het humanisme een kracht heeft geschonken, waardoor ze het leven weer aan kunnen. We zijn daarmee begonnen aan een stuk werk dat geen einde kent, dat voortgezet moet worden, in theorie en praktijk.

Wat doen we eigenlijk? In enige artikelen willen we u laten kennis maken met onze praktische arbeid en met hen die in dat werk een centrale plaats innemen. Om aldus de aandacht te vestigen op de honderden vrijwilligers die weliswaar in de organisatie geen centrale plaats innemen, maar die onder leiding van die centrale figuren hun belangeloze arbeid verrichten ten bate van de gekwelde medemens.

ken — kwaliteitswerk moeten leveren. Zij die ons opzoeken omdat ze elders geen weerklank vinden, komen niet uit sleur of traditie; ze komen uit een onweerstaanbare behoefte en... vol vertrouwen. Ze verwachten geen wonderen, maar wel, dat we ons gehele mens-zijn en al onze geestelijke kracht voor hen inspannen. Daarom mogen we geen strohalm zijn, maar een reddingboot.

Kwaliteitswerk. We wonen in een glazen huis. De buitenwereld let nauwkeurig op ons doen en laten. Elke misstap wordt breed uitgemeten en tegen ons uitgespeeld, al moet ik er direct bij zeggen, aldus de heer d'Angremond, dat de strijd de laatste tijd wel wat meer fair schijnt.

Kwaliteitswerk. Ondanks vele moeilijkheden. Want natuurlijk ontmoet het humanisme-in-de-praktijk praktische problemen. Te weinig geld, te weinig mensen, te weinig tijd. Wij hebben nog vele mensen nodig, die geschikt zijn voor het werk van de geestelijke verzorging. Natuurlijk zijn zij die dit werk aankunnen, aandurven



D. Th. F. d'Angremond

en aanwillen, niet dik gezaaid. En uit hen die willen en durven moeten zij die kunnen nog zeer zorgvuldig worden geselecteerd. Men zou, zo zei de heer d'Angremond de gehele opzet in verband met coördinatie, samenwerking en efficiënt werken, wellicht kunnen groeperen rondom plaatselijke commissies, bestaande uit leden die ieder een bepaalde sector van het verzorgingswerk voor hun rekening nemen: ziekenbezoek, nazorg aan oud-patiënten uit ziekenhuizen en sanatoria en zoveel meer die de plaatselijke raadsman of raadvrouw assisteren.

Er zou een centrum moeten zijn waarin we ons rustig zouden kunnen bezinnen hoe we het geweldige apparaat van de praktische hulpverlening kunnen opbouwen. Want de nood is zo groot, dat improvisatie en lapmiddelen ongeoorloofd zijn. We hebben weliswaar het voordeel van de laatkomer die profiteert van de ervaring van anderen, maar sinds de materiële nood langzamerhand tot het verleden gaat behoren, manifesteert zich de geestelijke nood steeds meer. Talloos zijn degenen die bij ons komen, omdat ze met zichzelf, met hun huwelijk, hun kinderen, hun werk of met hun eenzaamheid geen raad weten. Soms heeft een causerie voor de radio de doorslag gegeven om zich tot ons te wenden met hun levensmoeilijkheden.

Niet tot de grens

Ondanks het feit, dat wij niet tot de uiterste grens helpen, omdat wij hen willen leren de kracht in zichzelf te zoeken en te vinden, hen willen leren op eigen benen te durven staan, en omdat wij menen, dat ieder mens recht heeft op een stuk eenzaamheid, waarin ook wij niet mogen doordringen, al zouden we het misschien kunnen.

Wij dienen te weten, wanneer wij ons terug moeten trekken, hetzij om de evenmens aan zichzelf over te laten (wat nog iets anders is dan hem aan zijn lot over te laten), hetzij om hem te verwijzen naar anderen die hem beter kunnen helpen dan wij. Wij moeten dienen en ons nooit opdringen, noch aan het begin, noch aan het eind. Het gaat niet om ons of om het Humanistisch Verbond, het gaat om die ander.

Het praktische humanisme, zo zeide de heer d'Angremond ten slotte, is ondenkbaar zonder de hulp van vrijwilligers, zij het geschoolde vrijwilligers. Hoe efficiënt wij wellicht ooit ons hulpverleningsapparaat zullen kunnen opbouwen, over hoeveel geld wij misschien ooit zullen kunnen beschikken om beroepskrachten in dienst te nemen, hoeveel gelegenheid wij eventueel ooit zouden krijgen om ons werk in volle omvang te doen, nooit zullen we mogen afzien van het instituut van de vrijwilligheid. Altijd zullen we open moeten staan voor de mannen en vrouwen, die zich spontaan beschikbaar stellen, want juist in die bereidheid van de ene mens om de andere om niet bij te staan wanneer deze roept, ligt onze grote kracht. SCH.

Gandhi en het Christendom

(slot)

„Het is voldoende duidelijk geworden” – zegt de Duitse zendeling Dr. Otto Wolff in zijn boek „Gandhi en Christus” – „dat het zogenaamd op absolute aanspraak maken van het Christendom voor Gandhi de hinderpaal is die in de eerste plaats het hem persoonlijk onmogelijk maakt het Christendom te aanvaarden”. Door zijn absoluutstelling wordt het een grof religieus imperialisme. „Jezus was een Aziat – zegt Gandhi tot de zendeling wiens boodschap door vele tussenpersonen verder is gebracht en toen zij de steun kreeg van een Romeins heerser, werd het een imperialistisch geloof, wat het tot vandaag de dag gebleven is”. „Is het geen aanmatiging in de allerhoogste graad, aan te nemen dat u meent, dat u alleen de sleutel tot geestelijke vreugde en vrede bezit? Dat wil zeggen, dat u aanspraak maakt op alwetendheid en onfeilbaarheid”. „Ik verzet mij tegen uw pretentie, dat uw godsdienst de enige ware is. Het is ook een ware godsdienst”. „Mijn standpunt is, dat alle godsdiensten fundamenteel gelijk zijn. De aangeboren achting, die wij voor onze eigen godsdiensten hebben, moeten wij ook voor de andere godsdiensten hebben. Let wel, geen verdraagzaamheid maar gelijke achting.”

„Mij valt het niet moeilijk veel van de Bijbel en ook van de Koran te aanvaarden.” Maar een absolute Godsopenbaring verwerpt hij. „Jezus stierf aan het kruis, omdat hij nog een mens was. Ik heb de profetieën, noch de wonderen nodig om Jezus als een groot leraar te erkennen. Niets kan wonderbaarlijker zijn dan de drie jaren, waarin hij zijn taak volbracht.” „Of echter de Jezus-traditie historisch waar is of niet, maakt voor mij niets uit.”

Hoe ver de christelijke zendeling van Gandhi afstaat, blijkt wellicht het meest uit zijn verwijt, dat Gandhi Jezus lijden aan het kruis als een „zelfgekozen” lijden beschouwt, hetgeen volgens Luther een eigengereide willekeur zou zijn. Het is een in gehoorzaamheid aan God aanvaard lij-

den, volgens Dr. Wolff. En Gandhi's praktijk van de geen weerstand biedende liefde is voor de zendeling op analoge wijze „een humane dwaalweg”, omdat zij niet door „de reële macht en werkelijkheid van deze goddelijke liefde zelf” geschiedt. Vanuit dit opzicht consequent maar in verschillende opzichten niet aansluitend op wat vroeger in zijn boek geschreven is, komt deze felle bestrijder van Gandhi aan het slot van zijn boek tot de conclusie, „dat Gandhi's leer van de „nieuwe orde” en de „juiste middelen” op de bodem van het Evangelie geen utopie zijn” en dat... „Christus' ahimsa uit de goot, die de politiek is” opgeheven moet worden, „opdat wij de boodschap „vrede op aarde” kunnen verkondigen – zonder rood van schaamte te worden.”

Wanneer ten slotte Gandhi's ahimsa (geweldloosheid en geestelijke weerbaarheid) tot Christus' ahimsa door de zendeling wordt omgetoverd kunnen m.i. de volgelingen van Gandhi tevreden zijn, mits zij deze nieuwe ahimsa in de praktijk bezig zien.

Gandhi had van jongsaf een hekel aan de zending, allereerst omdat westelijke superioriteitsgevoel eraan ten grondslag lag. Hij was de bewonderaar van de Christus-figuur, maar een tegenstander van het westelijke christendom, dat met de bijbel in de ene en het zwaard in de andere hand zijn land was binnengekomen. En dat, om de woorden te gebruiken door een grote Nederlandse christelijke figuur t.a.v. Indonesië gesproken, Indië beschouwde zoals de miëren dit de suikerpot plegen te doen.

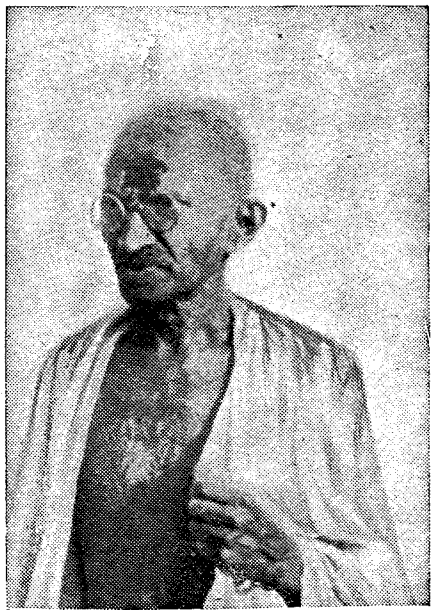
Iemand als Gandhi moet bij het aanschouwen van een zendeling wel gedacht hebben: waarom bekeert hij niet eerst uw land – en cultuurgenoten – alvorens u tot ons „heidenen”, te wenden? Brengt uw eigen waarden eerst in praktijk alvorens ze ons te prediken en op te dwingen.

Gandhi bewonderde vooral de Bergrede, die hij door Tolstoy had leren kennen. Maar het verwonderde hem, dat deze door het christendom slechts als een theologische verhandeling en niet als marsorder werd erkend, dat deze op grond van velerlei motiveringen uit de praktijk van het christendom geëlimineerd (verwijderd) is, terwijl zij nochtans als vlag en wimpel gehandhaafd is gebleven. Voor Gandhi heeft zij gelding behouden, evenals het christelijke symbool van het kruis als offer. Zo kan hij door de zendeling Dr. Wolff een vijand van het hedendaagse christendom genoemd worden, maar m.i. niet van de figuur die – al of niet historisch – aan dit christendom ten grondslag ligt.

Bovendien wilde Gandhi aansluiten bij het ware en schone in het oude hindoeïsme. Waarom het gebrek aan zelfvertrouwen bij de Indiërs versterken door bij de overheersers te zoeken wat ook in de eigen cultuur aanwezig is? Maar hij was niet tegen het vreemde, indien hij daarin het goede constateerde. Vandaar zijn samenwerking met vele christenen en humaan en sociaal ingestelde Europeanen.

Had Gandhi het altijd bij het juiste eind? Natuurlijk niet! De vele verantwoordelijkheden die een mens als hij had, kunnen vanuit vele gezichtspunten beoordeeld worden. Hij deed dit vanuit de zijne. Verschillende inzichten en verwachtingen, innerlijke en uiterlijke disposities bepalen het oordeel mede.

De grootste lof, die Gandhi als theoreticus kan worden toegevoegd is waarschijnlijk deze, dat de politiek-sociale strijd voor hem tevens een filosofisch-religieuze strijd was en dat



zijn gehele persoonlijkheid erbij betrokken was. De moeilijkheden van een dergelijke theorie beginnen pas wanneer zij in daden moet worden omgezet. En de doeleinden-op-korter-termijn en de middelen worden bepaald. In hem wordt een eenheid van individueel en sociaal streven belichaamd, zoals m.i. de geschiedenis waarschijnlijk nooit heeft opgeleverd.

Van het boek van Dr. Wolff mag niet gezegd worden, dat zijn auteur hiervan niets gezien heeft. Integendeel. Vaak spreekt erin een grote bewondering voor de bestreden Gandhi, al glijdt de zendeling wel eens op ergelijke wijze naar de andere kant uit. Het treurigste voorbeeld hiervan is, dat hij er de nadruk op legt, dat Gandhi vanuit een koopmanskaste stamt. Vandaar o.a. „Gandhi's nationale nuttigheidsleer” en erger. Maar soms wordt de auteur zelfs lyrisch in zijn lof van zijn zo zeer verguisde opponent. Hij kan het Gandhi nochtans niet vergeven, dat hij het christendom gelijkstelt met de andere godsdiensten en dat hij heeft geschreven: „Ieder van ons is Gods' zoon en kan doen wat Jezus heeft gedaan”, waarbij men in aanmerking moet nemen, dat hij Jezus' wonderen ten dele op redelijke wijze getracht heeft te verklaren en ze in ieder geval niet als buitennatuurlijke handelingen gewaardeerd heeft.

Het is te begrijpen, dat de zendeling Wolff het onaangenaam vindt, dat „althans in dit opzicht de moderne Indische politiek zonder voorbehoud Gandhi's raadgevingen volgt in zoverre zij de humanitaire, sociale en geneeskundige hulp van de missies niet alleen toelaat, maar zelfs gaarne van hen aanneemt, doch hoewel zij, zonder het te erkennen (?... Ref.), van de superioriteit van dit werk overtuigd is, overigens „het maken van proselieten verbiedt”. Dat India het niet toelaat, dat zijn mensen tot object van een westerse propaganda worden gemaakt, in plaats dat getracht wordt hem volgens hun eigen aanleg en ontwikkeling verder te brengen, is van een jonge staat te begrijpen. Dat dr. Wolff „het in overeenstemming brengen van de heilboodschap van Christus met de bredere spirituele achtergrond van India” verwerpt, toont zijn eigen beperktheid ten duidelijkste.

Het boek van Dr. Wolff heb ik zo uitvoerig besproken, omdat het m.i. de aandacht verdient, doordat het negatieve en zwakkere kanten van Gandhi poogt naar voren te brengen. Degenen die zijn eigen geschriften en die zijner bewonderaars en vrienden gelezen hebben, zullen door dit boek een vollediger indruk krijgen van de grote figuur, die Mahatma Gandhi geweest is en voor vele mensen blijven zal.

J. B. MEIJER

Pinksterdagen in en om „De Ark”

Volop was er te genieten van de wedergeboorte der natuur: het groen in alle toonaarden, de heerlijke geuren van bomen en planten en de uitbundige voorjaarsgeluiden van de vogels. Weliswaar gedroegen de weergoden zich niet altijd humaan door hun groeizaam vechten met te grote gulheid te plengen, maar dan zochten en vonden we ons heil in „De Ark” waar men zich kon bezighouden met een grote verscheidenheid van licht verteerbaar geestelijk voedsel en een overvloed van voortreffelijke materiële kost waaraan een ieder zich ad libitum kon vergasten, dank zij de familie Dimmendaal en haar staf die weer bergen verzetten. De stemming en de leiding van de heer Bosman c.s. lieten niets te wensen over.

De Pinkstervacantie 1958 is weer een dankbare herinnering!

J. VAN PRAAG

S. G. Jacobi in „The Humanist”:

Een geloof voor moderne mensen

In een brief aan dit blad sprak ik verleden jaar de gedachte uit dat er behoefte bestaat aan een soort humanistisch geloof (gedragsnormen en een voor de meeste humanisten aanvaardbare kijk op het wereldgebeuren) wil het humanisme voortgaan van enige werkelijke betekenis te zijn in de moderne wereld. De reacties die ik op deze brief ontving waren over het algemeen bemoedigend; zij getuigden van instemming met mijn opvattingen en vormden een aanwijzing dat een aantal humanisten blijkbaar gelijksoortige inzichten huldigt.

Als ik de situatie in het Engeland van heden overzie, wil het mij voorkomen dat, afgezien van de rooms-katholieken, die zoals moet worden toegegeven in aantal toenemen, en van een zeker percentage oprecht belijdende Anglicanen, het orthodoxe christendom weinig vat meer heeft op de grote massa van het volk. Op goed geluk durf ik de bewering aan dat er in dit land miljoenen *onbewuste* humanisten rondlopen tegenover een handjevol *bewuste* humanisten die voor hun overtuiging uitkomen.

De „onbewuste” humanisten vormen over het algemeen een stuurloze groep van de bevolking; zonder enig doel na te streven en zonder stevig verankerde morele waarden drijven zij voort op de stroom van ons tijdsbestek, door J. B. Priestley in „Admass” zo knap beschreven. Aan de andere kant hebben we onze kleine groep bewuste humanisten die zorgvuldig voorbereide lezingen houden op congressen van geleerde genootschappen.

Deze analyse is ongetwijfeld al te zeer vereenvoudigd, maar zij stelt de problemen waarvoor elke denkende man of vrouw, waarvoor in het bijzonder de bewuste humanist zich gesteld ziet, duidelijk in het licht. Hoe moet de kloof tussen de bewuste en de onbewuste humanist overbrugd worden? Welke wezenlijke boodschap kan de bewuste humanist verkondigen om het leven van de mensen beter te maken, om hen tot betere mensen te maken, in staat om met hun medemensen in harmonie te leven?

Het vacuüm vullen

Sommigen dringen er bij de humanisten op aan op de hoogte te blijven van de wetenschappelijke ontwikkeling; een man als Bronowski beweert onophoudelijk dat de mens zich tegenwoordig niet werkelijk als een opgevoed wezen kan beschouwen wanneer hij niet over enige kennis beschikt van de jongste vorderin-

gen op wetenschappelijk terrein. Anderen hebben mij verzekerd dat de „morele vermaningen van de wijzen der wereld” het antwoord zouden geven op mijn verlangen naar een geloofssysteem of gedragsnormen.

Maar kunnen deze vermaningen het vacuüm vullen in het leven van een groeiend aantal mensen die, ontgoocheld door het gepreek in de kerken, geen betrouwbaar en bevredigend alternatief zien? Ik denk niet dat ze daartoe in staat zijn, tenzij ze zeer concreet en reëel zouden worden uitgewerkt – en hier heb ik het gevoel dat we de kern van de zaak benaderen.

Er is in deze dagen een allerdringendste behoefte aan een nieuwe vorm van religie of geloof – noem het zoals u wilt – ontdaan van het wachtwoord (shibboleth) en de dogma's van de orthodoxe godsdienst, in harmonie met de laatste wetenschappelijke ontdekkingen omtrent de mens en het heelal, en die toch de diepste behoefte van de mens aan gemeenschap met anderen zou vervullen, die hem toch de gelegenheid zou laten tot overpeinzing en het zich bewust maken van die ethische principes welke hem in staat stellen te leven als een volledig geïntegreerd menselijk wezen in eensgezindheid met zijn medemensen.

Wij beleven daarom nu een beslissend ogenblik voor de humanistische beweging. Een wereld die op het punt staat door te breken naar een nieuw ons benauwend en schrikbaar tijdsbestek van atoomenergie, raketprojectielen, elektronische wonderen en hersenspoeling, heeft behoefte aan de formulering van zulk een geloof. De oorspronkelijke doeleinden van de Rationalist Press Association – het bevorderen van de geestelijke vrijheid, het verspreiden van wetenschappelijke kennis, de bevrijding uit het bijgeloof – zijn natuurlijk nog zeer belangrijk, maar ik heb het gevoel dat zij niet meer in zichzelf voldoende zijn.

Humanistische waarden

Aan de intensieve analyse en de kritiek – de gereedschappen van de humanist – moet toegevoegd worden het vermogen om tot een synthese te komen en dat vermogen moet worden gebruikt om alle facetten te onderzoeken van de verschillende godsdiensten en filosofieën, die niet alleen goed zijn naar hun aard, maar tevens in overeenstemming met de nieuwste inzichten van de mens in het heelal en in zichzelf.

Gesprekken over onderwerpen als agnosticisme, atheïsme en theïsme zijn grotendeels onvruchtbaar en van weinig nut. Zij leiden onze wilskracht en aandacht af van het voornaamste probleem: het formuleren van een geloof voor de moderne wereld. Het belangrijkste is dat we er *zijn*; in het bewustzijn daarvan moeten we in scheppende zin uit de menselijke ervaringen en uit enkele beginselen van de traditionele godsdiensten, behoudens de dogma's, de weg zoeken naar een samenleving die streeft naar de vervulling van de innerlijke behoeften van de mens. De geest, het intellect, het wetenschappelijk onderzoek van de wereldruimte, de ziel, dat zijn allemaal geen doeleinden in zich zelf, maar middelen om de mens te bevrijden en hem te helpen zich beter te verwezenlijken.

Bij het nastreven van dit doel acht ik het van vitaal belang dat wij het volgende in het oog houden:

In het aprilnummer van „The Humanist”, het maandblad van de Engelse Rationalist Press Association, is onder de titel „A faith for modern man”, een artikel verschenen van S. G. Jacobi, waarin hij uitspreekt dat zonder een positief humanistisch geloof (faith) het verval van de godsdienst (religion) rampspoedig zou kunnen zijn. Wij achten de inhoud van dit artikel belangrijk genoeg om het in zijn geheel in Mens en Wereld over te nemen.

- a. de waardigheid en uitzonderlijkheid van het individu – de heiligheid van het menselijk leven;
- b. de zin voor het mysterie en het wonder van het leven en van het heelal zonder dat dit ontaardt in een duister mysticisme;
- c. de schepping van een gemeenschap gegrondvest op gerechtigheid en verdraagzaamheid, maar niet tot slavin gemaakt van leerstellige theorieën van de geschiedenis of de maatschappij.

Bedreigde samenleving

Falen wij in deze opzet en gaat dit gepaard met een snel verval van iedere vorm van godsdienstig geloof, zodat wij zouden moeten leven in een soort geestelijk niemandsland, dan zullen wij, daarvan ben ik overtuigd, terecht komen in de nachtmerrie-maatschappij van Orwells 1984. Humanisten en liberale en vooruitstrevende denkers van allerlei schakering moeten op hun hoede zijn voor wat de grootste bedreiging kan worden voor een waarlijke menselijke en geciviliseerde samenleving in de tweede helft van de twintigste eeuw – dat is een wetenschappelijk humanisme, veranderd in zijn tegendeel: wetenschappelijk inhumanisme.

Een zuiver klinische benadering van de mensheid door hen die de macht hanteren in een Admass-maatschappij, losgeslagen van de plechtankers van een zekere positieve moraal en van geestelijke waarden, zou kunnen leiden tot de uiterste ontaarding van het individuele menselijke wezen. Dit is de allesbeheersende strijd-vraag van onze tijd. Wij moeten die eerlijk in het gezicht durven zien en een oplossing trachten te bereiken die de eerbied voor het individu belichaamt en de visie, de verbeeldingskracht en de menselijkheid om een nieuwe samenleving te scheppen, waarin de mens waarlijk zal zijn opgenomen; doen wij dit niet, dan zullen wij wegglijden in de verschrikkingen waarmee de televisie, de film en „science fiction” ons al vertrouwd hebben gemaakt. Het gevaar bestaat dat deze verschrikking onmerkbaar over ons zou komen – door een gestadig proces van aanpassing bij de omstandigheden – zonder dat wij ons er volledig van bewust worden eer het te laat zou zijn.

MEDEDELING

Tot zijn grote spijt heeft de heer W. C. Koppenberg zich genoodzaakt gezien m.i.v. 1 juli zijn functie als penningmeester neer te leggen. Het Dagelijks Bestuur betuigt hem thans reeds zijn grote dank voor de toewijding en bekwaamheid, waarmee hij deze functie heeft vervuld.

Voorshands is de heer B. J. Max benoemd als waarnemend penningmeester.

Het Dagelijks Bestuur

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

Leden-abonnees in AMSTERDAM kunnen hun adresverandering opgeven aan de Ledenadministratie Amsterdam, Rooseveltlaan 143 II, Amsterdam-Z.

Scientia voltooid

Kort nadat wij Scientia I, het eerste deel van het bij *W. de Haan in Zeist* uitgegeven handboek voor wetenschap, kunst en religie bespraken, kwam het tweede deel van de pers en intussen is ook het derde en laatste deel verschenen, zodat het werk nu voltooid voor ons ligt.

In het tweede deel komen met name de sociale wetenschappen aan bod in over het algemeen helder en met grote kennis van zaken geschreven bijdragen. De hoofdstukken over de geschiedenis (dr. K. Sprey beschrijft de Oudheid en dr. H. P. H. Jansen de Middeleeuwen) vinden hun afsluiting in een lezenswaardige beschouwing over „enkele problemen” van dr. E. Kossmann, waarin wel enige grote lijnen getrokken worden, maar een globaal beeld ons onthouden blijft, zelfs van de Europese geschiedenis waartoe dit hoofdstuk zich beperkt. Van de behandeling der overige onderwerpen (kunstgeschiedenis, geografie, culturele antropologie, antropobiologie, sociologie, economie, rechtswetenschap en rechtsfilosofie) kan getuigd worden dat zij tamelijk wel ook de jongste vorderingen op deze gebieden der wetenschap in het licht stelt.

Van het derde deel dat de natuurwetenschappen omvat, mag hetzelfde worden verklaard en dat is te belangrijker omdat juist in deze regionen van het menselijk denken resultaten bereikt en perspectieven geopend zijn die in overwegende mate de toekomst van de wereld zullen bepalen. Prof. dr. A. D. Fokker die zich de taak zag toebedeeld de natuurkunde te behandelen, geeft zich daarvan duidelijk rekenschap als hij aan het einde van zijn opstel, dat hij afsluit met een verhandeling over het atoom, verzucht:

„Te denken dat men in dit gebied van de processen met over-overgrote energieën nog maar aan het begin is, doet iemand duizelen en stilstaan bij de gedachte hoe de natuurkunde er over 100, of slechts 50 jaren uit zal zien. Vermoedelijk zal veel uit de raadselachtige warwinkel beter begrepen en geordend zijn dan nu nog mogelijk is”.

Intussen geeft zijn bijdrage met de vele andere die samen de drie delen van Scientia vormen de mens die midden in zijn eigen tijd wil staan een belangrijke steun bij zijn streven naar kennis en inzicht. Wij mogen er de schrijvers, de uitgever die dit werk in het licht gaf en prof. dr. J. E. Dijkstra onder wiens redactie Scientia tot stand kwam – en van wiens leiding een stimulerende kracht uitging – dankbaar voor zijn.

D-Z

Boeken over geneeskunde

Carel Fauser, Geen hartziekten meer.

Uitgeverij De Driehoek, Amsterdam, f 4.50

Uit mijn prille jeugd herinner ik mij twee dikke delen, die in onze boekenkast te pronk stonden: De Natuurgeneeswijze. De naam van de schrijver ben ik vergeten, maar hij klonk Duits. De boeken waren toen al verouderd, maar bleven een grote attractie vanwege de levendig gekleurde platen van allerlei planten, waarvan vorm en naam tot de verbeelding spraken, zoals cichorei, Sintjanskruid, zilverschoon, IJslands mos, enz. Verder waren er ook afbeeldingen van zieke organen, waarvan de snoerlever (een afwijking ten gevolge van de „wespentaille”, de „lijn” van een zestig jaar geleden) en een of ander orgaan vol blaaswormen mij in het bijzonder bijgebleven zijn. Op de ongekleurde afbeeldingen waren dames in reformkleding, die blootsvoets met preuts opgetrokken rok door het natte gras wandelden of elkaar ijverig met een tuingieter besprenkelde, in de meerderheid.

Aan deze boeken moest ik denken, toen ik het produkt van Carl Fauser in handen kreeg. Het formaat is gekrompen tot amper 90 bladzijden, de attractieve platen zijn verdwenen, maar de inhoud is precies dezelfde. Na twee wereldoorlogen en een halve eeuw onafgebroken wetenschappelijk onderzoek is de inhoud onveranderd! Waarlijk een sterk staaltje van conservatisme! Er valt van dit boekje dan ook weinig goeds te vertellen. Om bij de diagnostiek te beginnen, worden de elektrocardiografie en het Röntgen-onderzoek doodgezwegen, de handen nageldiagnostiek en de iriskijkerij daarentegen warm aanbevolen. Over penicilline of andere antibiotica wordt geen woord vuil gemaakt (zijn schimmels geen natuurprodukten?), hoewel ze ten dode opgeschreven hartpatiënten kunnen redden. Onderarmbaden en zelfmassage schijnen natuurlijker en dus beter te zijn. Een duidelijke uiteenzetting van aangeboren hartafwijkingen heb ik vergeefs gezocht. De successen van de moderne operatieve techniek hierbij worden vanzelfsprekend niet genoemd. Als medicijnen worden alleen kruiden aangeprezen, mits ze gegarandeerd onwerkzaam zijn, zoals het driekleurig viooltje, wijnruit en hartgespan (let op de suggestieve naam!).

Digitalis (vingerhoedskruid), dat wel een werkzame stof bevat, is natuurlijk uit den boze.

Dit boekje zou de moeite van het lezen niet waard zijn, als er niet het gevaar bestond, dat echte hartlijders, gelokt door de pretentieuze titel, die het onmogelijke belooft, hun kwaal laten voortwoekeren en een voortijdige dood vinden. Er zijn helaas goedgelovige lieden genoeg, en deze betalen het gelag. Een betreurenswaardige uitgave.

Rudolf Friedrich, Geneeskunde in opmars,

Uitgeverij Foreholte, Voorhout, f 13.75

En geheel andere, men zou bijna zeggen, de tegenovergestelde instelling heet het boek „Geneeskunde in opmars” van Rudolf Friedrich. De grondtoon hierin is een meeslepend enthousiasme voor de wonderbaarlijke ontdekkingen, die de geneeskunde de laatste decennia heeft mogen doen. Hierbij slaat de schrijver soms om naar het andere uiterste: in zijn behoefte, om ook de allerlaatste vorderingen zijn lezers niet te onthouden, loopt hij op de wetenschap vooruit en verkondigt dingen, die op zijn minst twijfelachtig zijn, zoals de cellulaire en de neurale therapie. Niettemin brengt dit boek de ontwikkelde leek nader tot verschillende moderne begrippen. Het verband van de kunstmatige winterslaap en de werking van hormonen worden op prettige en duidelijke wijze uiteengezet. Ook aan het kankervraagstuk wordt een goed doordacht hoofdstuk gewijd.

Men kan bezwaar maken tegen de enigszins naar het sensationele neigende trant van deze uiteenzettingen, maar het lijkt mij toe, dat deze het bij het grote publiek, waarvoor het bestemd is, wel zal „doen”. Duidelijk laat de schrijver uitkomen, dat wij, ondanks alle vooruitgang, nog slechts aan een begin staan en dat elk schijnbaar opgelost vraagstuk weer andere te voorschijn roept. Zo wordt de triomftocht der antibiotica op de voet gevolgd door het vraagstuk van de resistente bacteriestammen en de overgevoeligheid.

De illustraties zijn suggestief. Minder gelukkig is de vertaling, die wemelt van germanismen. Niettemin een boek, dat het inzicht in medische problemen verhelderen kan.

E. OSSENDRIJVER-JACOBS

„Vrijheid” een Afrikaans aangeklede tendensfilm

Onlangs heb ik de film „Vrijheid” gezien. Pers en reclame hebben ons aangekondigd, dat dit de eerste geheel Afrikaanse speelfilm was, geschreven en gespeeld door Afrikanen, met muziek, die gebaseerd is op Afrikaanse motieven. De argeloze belangstellende, die dit leest, gaat erheen teneinde te ervaren wat er leeft in het voor zijn vrijheid strijdende, het tot zelfbewustzijn ontwakende Afrika. Om te zien, hoe de Afrikaan zijn gedachten en gevoelens over dit onderwerp in eigen kunstzinnige vorm via het moderne medium film aan ons zal openbaren.

De argeloze belangstellende komt bedrogen uit, dunkt mij. Op mij althans heeft deze vertoning de indruk gemaakt van een handig opgezet, smakelijk aangekleed boerenbedrog. Een onwaarsachtige, Afrika onwaardige stunt, waarbij ik wil aantekenen, dat de hierbij betrokken Afrikanen stellig te goeder trouw zijn geweest.

Ik zou willen zeggen (vrij naar Wim Kan): Laat u door deze film niet in de luren leggen! Meen niet, nadat u deze Afrikaans geklede Oxfordbeweging hebt aanschouwd en gehoord, dat u nu dieper bent doorgedrongen in het wezen van de Afrikaanse mens, in zijn werkelijke beleving van zijn strijd voor vrijheid. Ik kan er tenminste niet aan geloven. Aan het begin zegt Adamu, een van de voornaamste figuren uit de film, dat dit nu is „wat Afrika tot de wereld heeft te zeggen!” Ik kon na afloop alleen maar teleurgesteld (en, dieper doordenkend, verontwaardigd) tegen mezelf zeggen: maar dat is toch niets nieuws?

Er is natuurlijk op zichzelf geen bezwaar tegen, dat een wereld-oude wijsheid: het is de mens, die deze wereld maakt tot wat zij is en hij heeft de taak haar voor allen bewoonbaar te

maken, telkens weer in één of andere kunstvorm ons voor ogen te houden. Er is evenmin bezwaar tegen dat Afrikanen zulk een poging ondernemen. Integendeel. Maar dan alstublieft *echt!* Zo, dat men naar huis kan gaan met de gedachte: ziehier deze Afrikanen, waarop zo bitter velen in deze wereld nog altijd met verachting durven neerzien; zie hoe zij ons op onnavolgbare eigen wijze confronteren met hun worsteling om de erkenning van hun recht op vrijheid en menswaardige behandeling, op een leven volgens hún levensovertuiging, hún geestelijk en zedelijk besef. Hier echter werd een tendens Afrikaans aangekleed en wordt ons gepresenteerd als een typisch Afrikaanse bijdrage tot beter begrip van mens en wereldbestel. Ik heb een te diep respect voor de strijd, die Afrika voert, om dit te kunnen aanvaarden als zulk een bijdrage.

F. E. JOLLES-WEGHUIS

IK denk er ZO over

Bevrijdende twijfel

Misschien zullen er meer reacties komen op de beschouwing van Dr. Bongers over „Bevrijdende twijfel” van Frater Smid. Wat mij betreft – ik kan slechts ten dele instemmen met de inhoud van dit boek. Voor mijn smaak wordt de uiterlijke werkelijkheid te achteloos verworpen, de innerlijke werkelijkheid te abstract geanalyseerd.

Maar dit boek schijnt mij wel geschreven uit een profetische bezieling, die allen zou willen meenemen uit de afgescheidenheid van de twijfel naar de bevrijding van het Eenheid-ervaren.

Dit geval van verbondenheid met al het leven – en de onkenbare oorsprong daarvan onderscheidt Frater Smid uitdrukkelijk als „religieus” bewustzijn van wat hij „godsdienstig” bewustzijn noemt.

In de eerste zin van zijn boek (door Dr. Bongers aangehaald) bedoelt hij volgens mij inder-

daad „godsdienstig” bewustzijn, dat in een mens door anderen is gewekt en gekweekt en dat alléén door „bevrijdende twijfel” heen tot het volkomen eigene kan komen – tot „religieus” bewustzijn.

Frater Smid wil, zoals hij zelf het uitdrukt (bldz. 70) „dat de gesloten deuren der kerk worden geopend en het vrije zelfstandige leven wordt toegelaten, dat van een exclusieve kerk een inclusieve tempel maakt, open naar alle zijden en toegankelijk voor alle mensen.”

Geloof in God begrijpt Frater Smid als „een laatste rest van het oorspronkelijk vertrouwen in een almachtig, zinvol levensverband. Godsgeloof is dus beeldspraak en wie over God spreekt, spreekt in beeldspraak – duidt het hoogste punt aan, dat de mens met zijn denkvermogen bereiken kan”. (bldz. 63/64).

F. REDDINGIUS-SALOMONSON

Humanistisch Thuisfront brengt jaarverslag uit

„Dankbaar zijn wij gestemd jegens allen die met de daad toonden hoezeer hun het geestelijk welzijn der buitenkerkelijke militairen ter harte gaat. Onmisbaar was ook dit jaar weer de steun van al diegenen die in openbare colleges het algemeen belang dienden en daarbij ook voor de noden van de humanisten open oog hadden. De inspanning van alle geestverwanten zal nodig zijn om de bloei onzer stichtingen te verzekeren, ook in een tijd waarin de materiële zorgen toenemen. De hartelijke toewijding die in 1957 getoond werd, doet voor 1958 het beste verwachten.”

Met deze woorden eindigt het jaarverslag 1957 van de Stichting Humanistisch Thuisfront en de Stichting Militaire Tehuizen van dit Thuisfront. Er wordt in verteld dat de commissies voor het beheer der tehuizen een verblijvende activiteit ontwikkelden en dat aan de geestelijke verzorging een zeer gewenste uitbreiding kon worden gegeven doordat de minister van Oorlog toestond het aantal deelnemers aan de humanistische vormingsbijeenkomsten tot 3000 per jaar te verhogen. Het bezoek aan de militaire tehuizen was zeer bevredigend (ruim 10.000 in Amersfoort, 28.000 in Havelte en 42.500 in Nunspeet).

Kracht en gevaar van het moderne Humanisme

Mag ik de tot mij gerichte woorden van de heer Veen met een vraag beantwoorden: „Wanneer onze menselijke werkelijkheid beperkt is binnen de grenzen van het logisch denken – vanwaar dan alle godsdiensten, mythologie, filosofische vraagstelling? – vanwaar mystieke ervaringen en kunst, die midden in het gewone leven een onbekende sfeer oproept? – vanwaar zedelijke impuls en besef van waarden, die wij in onze uiterlijke werkelijkheid nooit vol verwetend zien?”

– Ik heb niet gezegd, dat in iets van dit alles een objectieve, voor allen geldige waarheid is uitgedrukt. Maar dit zoeken en vragen door de eeuwen heen spreekt voor mij van een verlangen uit onkenbare oorsprong, dat ik in ieder mens – meer of minder bewust – aanwezig geloof.

Voor anderen mag dit vaag klinken, voor mij is het diepste innerlijke zekerheid.

F. REDDINGIUS-SALOMONSON

Ook Uw buitenkerkelijke buurman
interesseert zich voor

„Mens en Wereld”.

Laat het hem lezen en maak hem abonnee!

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: **dr. H. Bongers**
Redactiesecretaris: **H. P. Danz, Schie-
weg 87c, Rotterdam**, telefoon 80641
Administratie, abonnementen en ad-
vertenties: **Oudegracht 152, Utrecht**,
telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v.
Humanistisch Verbond, Utrecht
Advertentietarieven op aanvraag.
Kleine advertenties f 0,20 per woord
Abonnementsprijs voor leden van het
Humanistisch Verbond f 5,— per jaar,
voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,—;
losse nummers f 0,30.

Achtergronden van de huidige wereldcrisis

Onder de titel „Achtergronden van de huidige wereldcrisis” zijn door de Universitaire Pers te Leiden drie colleges uitgegeven van Prof. dr. Th. J. G. Locher, Prof. dr. E. de Vries en Prof. mr. F. M. Baron van Asbeck, welke respectievelijk handelen over „Communisme Rusland en de Westerse wereld”, „Het zelfbewustzijn der Aziatisch-Afrikaanse volken” en „Structuur en rol der Verenigde Naties.”

Prof. Locher vraagt zich in zijn beschouwingen o.m. af in hoeverre het huidige regime een gewijzigde voortzetting is van de oude tsaristische autocratie. Hij citeert hierbij Thomas Masaryk, die over de bolsjewiki schreef: „Zij verdreven de tsaar maar niet het tsarisme.”

Prof. Locher concludeert: „Het communistische regime in Rusland is absoluut, zoals het tsaristische regime absoluut was; het is bovendien totalitair omdat het alles en iedereen wil doordringen en overheersen, geen tegenstander als mens eerbiedigt, geen mens een eigen recht gunt, geen recht of norm boven zich erkent.” Prof. Locher wil hiermede echter geen oordeel over de Russische mens uitspreken. „De Russische mens is beter dan de Russische samenleving”, luidt het oordeel van vele Ruslandkenners in het verleden en ook nu. Vervolgens wijst hij nog op een ander verband met het verleden. De messianistische ideeën van de Slavofielen en Dostojewsky, die in Rusland het land van het zuivere christendom en van de ware broederschap zagen, zijn overgegaan in het huidige bolsjewisme. Het Russische messianisme is, in gesecculariseerde vorm dan, een wezenlijke trek van het bolsjewistische geloof geworden. Dit komt tot uiting in de overtuiging, dat Rusland het moederland van het ware, socialisme is. Het wantrouwen, de ambivalente houding van bewondering voor en verguizing van het westen is een erfenis uit het Russische verleden, die ook thans nog haar invloed doet gelden. Pessimistisch is prof. Locher niet. Ook al is het Russisch communisme volstrekt onverdraagzaam, de leer behoeft op de duur niet altijd gelijk te zijn aan de praktijk. De geschiedenis leert dat kerken, die principieel intole-

rant waren en eigenlijk nog zijn, en die onderdrukking of vervolging van andersdenkenden hebben gepraktiseerd op grote schaal, thans in feite een verdraagzame houding aannemen.

Prof. Locher vraagt zich voorts af of communistisch Rusland of communistisch China zich op de duur niet zullen neerleggen bij het feit, dat zij moeten leven in een niet communistische wereld. Verder wijst hij er op, dat beide werelden in allerlei opzichten naar elkaar toegroeien, b.v. doordat de technische ontwikkeling enigszins gelijksoortige sociale verhoudingen in het leven roept, zoals de groei van een klasse van managers. (M.i. zal ook de ontwikkeling van China en zijn verhouding tot Rusland en de vrije wereld van beslissende betekenis zijn voor de toekomstige politieke constellatie).

Prof. de Vries gaat in zijn bijdrage na welke kenmerken de koloniale verhoudingen in het verleden vertoonden. Een van deze kenmerken was het miskende zelfbewustzijn, het gevoel van culturele minderwaardigheid van de Aziatische en Afrikaanse volken ten opzichte van hun koloniale overheersers. Bij vele intellectuelen, die nader kennis hadden gemaakt met de Westerse cultuur, groeide echter het verlangen een einde te maken aan de economische, culturele en politieke afhankelijkheid, waarin hun volk verkeerde. Het was de intelligentsia, die het nationale zelfbewustzijn wekte.

Merkwaardig zijn de messiaanse gevoelens en strevingen bij vele onderdrukte volken, die zich in economisch en politiek opzicht onmachtig voelden tegenover het westen. Men denke in dit verband ook aan de positie van de Noord-amerikaanse neger en aan zijn negro-spirituals. Deze negro-spirituals zijn geen uiting van een emancipatiestreven, doch veeleer van een diep verlangen naar een geestelijk leven, een leven in het hiernamaals wat niet kan worden afgenomen door alles wat men in het leven van vandaag mist. Het is de houding van de onmachtige, die zich terugtrekt in het geestelijk leven. Prof. de Vries wijst dan verder op de ontwikkeling van het nationale zelfbewustzijn

(Slot op volgende pagina)

(Vervolg van pag 7).

van de Aziatische en Afrikaanse volken, hetgeen helaas geleid heeft tot een cultus van het nationalisme, die een gevaar vormt voor de waardigheid van de mens. Terecht merkt Prof. de Vries echter ook op, dat er in Europa nog zo weinig begrip bestaat voor de krachten, die in Azië en Afrika zijn losgekomen, elementaire krachten, die aangewend kunnen worden ten goede, maar die ook zouden kunnen leiden tot een desastreuze ontwikkeling, tot een verbreking van de wereldvrede en misschien tot een verschrikkelijk verlies aan mensenlevens en menselijk geluk.

In zijn beschouwing over de rol der Verenigde Naties geeft Prof. Baron van Asbeck een beeld van de samenleving der staten in verleden en heden en toont hij aan, dat de Verenigde Naties, ondanks alle kritiek, nog steeds een belangrijke rol spelen in de wereldsamenleving.

Van harte kan ik deze belangwekkende beschouwingen van de drie Leidse hoogleraren ter lezing aanbevelen!

P. KRUG

Humaniste, ruim 50, maar jeugdig van hart, muzikaal en literair ontwikkeld, zou gaarne corresponderen met **gelijkgestemd humanist**, liefst evenals zij alleenstaand. Br. onder no. juli 1, bureau van dit blad.

Dame 52 jaar, klein pensioen zoekt **werkzaamheden**, intern. Buiten geen bezwaar; zo nodig eigen meubelen. Br. onder no. juli 6, bureau van dit blad.

Heer, Hum., gevorderde leeftijd, zoekt **kennismaking** met dame, zelfde leeftijd, om het leven meer inhoud te geven. Br. onder no. juli 2, bureau van dit blad.

Weduwe 48 jaar (uit vrij huwelijk) socialistisch milieu, geen kinderen, zoekt plaats als huishoudster in prettig gezin waar vrouw ontbreekt. Br. onder no. juli 3, bureau van dit blad.

Flat Den Haag, te huur 1 aug.-1 sept. f 70,- p.w. 15 min. van zee. Br. onder no. juli 4, bureau van dit blad.

Jongedame 29 jaar, alg. ontw. z.k.m. serieuze besch. **jongeman**. Br. onder no. juli 5, bureau van dit blad.

Villa olandese, Vergeletto Ticino. Kamers met gebruik van keuken vóór 15 juli en van 15 aug. tot 15 sept. J. Weiland, Gresso, Zwitserland.

„De Vijverberg”. Tehuis voor studerende jongens. Alle schooltypen. Succesvolle studie en culturele vorming onder ervaren en bevoegde leiding. Inl. en prospectus: Willemstraat 36, Den Haag, tel. 01700-113572.

Eenvoudige dame, 59 jaar, zoekt in Utrecht of omg. **werkkring** in klein gezin, waar hulp voor ruw werk is. Br. onder no. juli 7, bureau van dit blad.

Voor vakantie beschikbaar in landhuisje bij Dieren voor 2 à 3 personen, ruime zitkamer, slaapkamer met gebruik van keuken. Brieven onder no. juli 8, bureau van dit blad.

ZOMERSCHOOL

28 juli tot 2 augustus

De zomerschool van de Humanistische Stichting „Socrates” wordt dit jaar gehouden in de gebouwen van de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort, in een prachtige omgeving van bos en hei.

Onderwerp:

Mens en Medemens

Aanmeldingen:

Centraal Bureau Humanistisch Verbond
Oudegracht 152, Utrecht. Tel. 10163

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

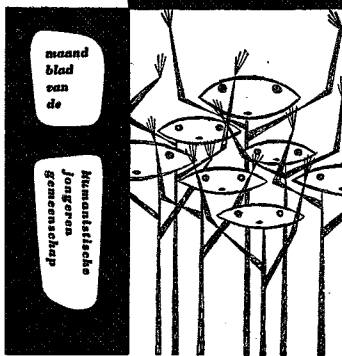
WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel:

„Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Secretaris J. IJSENNEGGES, Stadionkade 51, Amsterdam

LIBERTYN



Wat leeft er onder de jongeren?

maandblad h.j.g.

redactie secr.: johan hardick,
spijkerstraat 42, arnhem
administratie: tine bouterse,
kijkduinstr. 58 III, amsterdam

abonnement f 2.— per jaar

postgiro 584802 t.n.v. penningm.
h.j.g. te hardinxveld-giessendam.

CREMATIE

Heeft U reeds een
codicil geschreven?
Wacht niet tot het
te laat is.

Op verzoek worden
codicil-formulieren
gaarne toegezonden.

VERENIGING
VOOR FACULTATIEVE
CREMATIE

Riouwstraat 186, 's-Gravenhage
Telefoon 1700-554797

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr. W. J. JONG en H. KUYSTEN

Administratie-adres: Postbus 246, Rotterdam

Postgiro 445129 • Abonnementsprijs f 5.— per jaar

Indien U zich in de rijen
der humanisten heeft geschaard en
bovendien lid is van de P.v.d.A.

sluit U dan aan bij de

**HUMANISTISCHE
WERKGEMEENSCHAP**
in de Partij van de Arbeid!

Vraagt U eens een proefnummer
van ons maandblad
„VERNIEUWING”

Het secretariaat der H.W.G.,
Haagweg 210, Leiden,
verstreckt U gaarne inlichtingen

Opvoedingsvragen in school en jeugdbeweging worden beantwoord in een serie radiolezingen van Dr. L. v. Gelder voor de AVRO-microfoon.

„Opvoeding
in de school”

„Opvoeding
in de jeugdbeweging”

Ouders en jongeren kunnen hiermede hun voordeel doen.

De tekst van de lezingen is verkrijgbaar bij het Centr. Bureau v.h. Hum. Verbond, Oude Gracht 152, Utrecht. Giro 304960.

Prijs per lezing 25 ct.